

رابطه ارقام تعهدی اختیاری و محافظه کاری حسابداری

دکتر محمدرضا شورورزی

استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

دکتر محسن مرادی

عضو هیأت علمی دانشگاه امام رضا (ع)

علی رستمی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

چکیده

این تحقیق به بررسی رابطه ارقام تعهدی اختیاری و محافظه کاری حسابداری در بازار سرمایه ایران پرداخته شده است. در این تحقیق ارقام تعهدی به دو جزء ارقام تعهدی اختیاری و غیراختیاری تقسیم شده و با استفاده از مدل جونز اندازه گیری شده اند. جهت آزمون رابطه‌ی ارقام تعهدی (اعم از اختیاری و غیراختیاری) با محافظه کاری از مدل باسو استفاده شده است. فرضیه‌های تدوین شده در این تحقیق به شرح ذیل است:

فرضیه اول: ارقام تعهدی اختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنادار دارد.

فرضیه دوم: ارقام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنادار دارد.

فرضیه سوم: ارقام تعهدی اختیاری و ارقام تعهدی غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری حسابداری را تبیین می‌کنند. با توجه به فرضیه‌های فوق، ارقام تعهدی اختیاری و غیراختیاری متغیرهای مستقل و محافظه کاری متغیر وابسته خواهد بود. بر اساس یک نمونه متشکل از ۷۲۰ سال - شرکت از میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۶، نتایج حاکی از آن بود که ارقام تعهدی اختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنادار دارد. از سوی دیگر بررسی‌های انجام گرفته در این مطالعه، حاکی از عدم وجود رابطه معنادار بین ارقام تعهدی غیراختیاری و محافظه کاری حسابداری است؛ لذا می‌توان بیان نمود که ارقام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری را تبیین نمی‌کنند.

واژه‌های کلیدی: محافظه کاری حسابداری، ارقام تعهدی اختیاری، ارقام تعهدی غیراختیاری

۱- مقدمه:

هدف صورت‌های مالی، ارائه اطلاعات تلخیص و طبقه‌بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مفید واقع شود. بر اساس مفاهیم نظری گزارشگری مالی، اطلاعاتی مفید است که دارای خصوصیات کیفی اطلاعات مالی باشد. خصوصیات کیفی اصلی مرتبط با محتوای اطلاعات، مربوط بودن و قابل اتکا بودن است و احتیاط یا

همان محافظه‌کاری یکی از ویژگی‌های اصلی قابلیت اتکا است. در مفاهیم نظری گزارشگری مالی احتیاط (محافظه-کاری) به صورت زیر تعریف شده است: «احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها کمتر از واقع ارائه نشود». به عبارت دیگر محافظه‌کاری یکی از میناقهای تعدیل‌کننده حاکم بر حسابداری و گزارشگری مالی است. بدین مفهوم که در بعضی شرایط محافظه‌کاری ایجاب می‌کند رویه‌ای انتخاب و اعمال شود که دارای کمترین اثر مساعد بر داراییها، درآمدها، سود و در نتیجه حقوق صاحبان سرمایه باشد. [۱۰] محصول نهایی فرآیند حسابداری مالی ارائه اطلاعات مالی به استفاده‌کنندگان مختلف، در قالب گزارشهای حسابداری با هدف تامین نیازهای اطلاعاتی آنان است. از طرفی حسابداری پاسخ استفاده‌کنندگان اطلاعات را از طریق فرآیندهای مبتنی بر حسابداری تعهدی فراهم کرده و می‌کند. نقش اقلام تعهدی تعدیل یا اصلاح جریانهای نقدی در طول زمان می‌باشد، بنابراین مبالغ تعدیل شده عملکرد شرکت را بهتر اندازه‌گیری می‌کند. اقلام تعهدی اغلب بر مبنای فرض‌ها و برآوردهایی هستند، که اگر اشتباه باشند، باید در اقلام تعهدی و سود آتی اصلاح شوند. به عنوان مثال اگر عواید خالص ناشی از حساب‌های دریافتی کمتر از برآورد اولیه باشند، ثبتهای بعدی هم نقد وصولی وهم اصلاح خطاهای برآورد را نشان می‌دهد. خطاهای برآورد و اصلاحات بعدی آن‌ها عاملی است که باعث کاهش نقش سودمندی اقلام تعهدی می‌گردد. اقلام تعهدی را می‌توان به اجزای اختیاری و غیراختیاری تقسیم نمود. منظور از اجزای اختیاری و غیر-اختیاری اقلام تعهدی این است که مدیران در تهیه و گزارش آن‌ها چه میزان اختیار عمل دارند. [۲] به هر حال، قابل اتکا بودن و مفید بودن اقلام تعهدی مورد تردید است، چراکه مدیران قادرند اقلام تعهدی اختیاری را دستکاری کنند تا سود گزارش شده را سازگار با اصول پذیرفته شده حسابداری و مطابق میل خود تعدیل نمایند. اگر مدیریت، سود را فرصت‌طلبانه دستکاری کند، این اختیار مدیریت می‌تواند سود گزارش شده را تحریف نماید. از طرف دیگر بر طبق مطالب ذکر شده، میزان محافظه‌کاری اعمال شده توسط مدیران بر کیفیت صورتهای مالی موثر است. به عبارت دیگر محافظه‌کاری حسابداری به عنوان یک زیر ویژگی کیفی می‌تواند نقش بسزایی در افزایش قابلیت اتکا و به این ترتیب افزایش کیفیت افشای اطلاعات داشته باشد. [۹] با توجه به توضیحات فوق، مساله این تحقیق آن است که آیا اقلام تعهدی (اعم از اختیاری و غیراختیاری) با میزان محافظه‌کاری حسابداری رابطه دارد؟ و در صورت وجود، رابطه کدام یک بیشتر است؟

۲ ادبیات موضوعی و پیشینه تحقیق

۱-۲. محافظه‌کاری در آینده متون حسابداری

در حسابداری، محافظه‌کاری^۱ مفهومی است که سابقه‌ای طولانی دارد. باسو (۱۹۹۷) معتقد است که محافظه‌کاری طی قرن‌ها تئوری و عمل حسابداری را تحت تاثیر قرار داده است. ثبت‌های تاریخی اوایل قرن پانزدهم میلادی درباره‌ی معاملات مشارکتی و تضامنی نشان می‌دهند که حسابداری در اروپای قرون وسطی محافظه‌کارانه بوده است. مفهوم محافظه‌کاری زمانی ایجاد شد که ترازنامه مهمترین و اغلب تنها صورت مالی بود و اجزای سود یا سایر نتایج عملیات به

۱ - Conservatism

ندرت در خارج از شرکت‌ها ارائه می‌شد. اولین کاربرد صورت‌های مالی برای بانک‌ها و دیگر اعتبار دهندگان بوده است. انگیزه‌ی آن‌ها از کاربرد محافظه‌کاری اطمینان از آن بوده که سرمایه‌گذاری‌شان به گونه‌ای مناسب حفظ خواهد شد. از این‌رو کم‌نمایی خالص دارایی‌ها مطلوب، و حتی شرافتمندانه^۱ بود؛ چرا؟ چون باعث ایجاد حاشیه‌ی ایمنی^۲ برای وام‌ها می‌شد (هیات استانداردهای حسابداری مالی، ۱۹۸۰). استرلینگ (۱۹۷۰) محافظه‌کاری را موثرترین اصل ارزشیابی در حسابداری می‌داند. تحقیقات تجربی اخیر در مورد محافظه‌کاری نشان می‌دهد که نه تنها رویه‌های حسابداری محافظه‌کارانه است، بلکه در کشورهای انگلیسی‌زبان طی ۳۰ سال گذشته این رویه‌ها محافظه‌کارانه‌تر شده است. این نتایج شگفت‌انگیز با مخالفت صریح بسیاری از قانون‌گذاران بازارهای سرمایه، تدوین‌کنندگان استاندارد و دانشگاهیان روبرو شد؛ ولی بقای طولانی مدت محافظه‌کاری و دوام آوردن آشکار آن در برابر انتقاد، مقتدرانه نشان می‌دهد که منتقدان منافع بااهمیت آن را نادیده انگاشته‌اند. اگر قانون‌گذاران و تدوین‌کنندگان استاندارد منتقد، بدون درک منافع محافظه‌کاری در حذف آن تلاش کنند، استانداردهایی ایجاد خواهد شد که بطور جدی برای گزارشگری مالی زیان‌بار است [۲۱]

محافظه‌کاری یکی از ویژگی‌های برجسته‌ی گزارشگری مالی است که در سال‌های اخیر به خاطر رسوایی‌های مالی (در شرکت‌هایی مانند انرون^۳ و وردکام^۴)، توجه بیشتری را به خود جلب نموده است و برخی مطالعات اخیر مانند واتز، ۲۰۰۳؛ رویچوداری و واتز، ۲۰۰۵ و لافوند و واتز، ۲۰۰۶ به طور ویژه بر محافظه‌کاری تمرکز نموده‌اند. هرچند بسیاری از حسابداران بر وجود محافظه‌کاری در تنظیم صورت‌های مالی توافق دارند، تعریفی جامع و مانع از آن ارائه نشده است. با وجود این، در متون حسابداری دو خصوصیت عمده‌ی محافظه‌کاری مورد بررسی قرار گرفته است: نخست، جانبداری رو به پایین^۵ ارزش دفتری سرمایه نسبت به ارزش بازار آن است و دوم گرایش به تسریع در شناسایی هزینه‌ها و تعویق شناخت درآمدها.

واتز (۲۰۰۳) از بلیس^۶ (۱۹۲۴) در تعریف محافظه‌کاری چنین نقل نموده است: «محافظه‌کاری به طور سنتی با ضرب-المثل هیچ سودی را پیش‌بینی نکن، اما همه‌ی زیان‌ها را پیش‌بینی کن تعریف شده است». پیشینی سود به معنی شناسایی سود پیش از وجود ادعای قانونی نسبت به درآمدهایی که باعث ایجاد آن شده و تاییدپذیری آن درآمدها است. مقصود از محافظه‌کاری این نیست که باید تمام جریان‌های نقدی مربوط به درآمد پیش از شناسایی سود دریافت شوند؛ اما باید این جریان‌های نقدی تاییدپذیر باشند (مانند شناسایی فروش‌های نسیه). در ادبیات حسابداری این ضرب‌المثل به صورت «گرایش حسابداری به الزام درجه‌ی بالاتری از تاییدپذیری^۸ برای شناسایی اخبار خوب^۹، یعنی سود نسبت به شناسایی اخبار بد^{۱۰} یعنی زیان [۱۴] تفسیر شده است [۲۰]. در پاراگراف ۹۵ بیانیه مفاهیم حسابداری شماره‌ی دو نیز برای تشریح

۱ - Virtuous

۲ - Margin of Safety

۳ - Enron

۴ - World Com

۵ - Downward Bias

۶ - Bliss

۷ - Anticipate

۸ - Verifiability

۹ - Good News

۱۰ - Bad News

محافظه‌کاری چنین آمده است: «... اگر دو برآورد از یک مبلغ دریافتی یا پرداختی آتی وجود داشته باشد و احتمال وقوع هر دو یکسان باشد؛ محافظه‌کاری استفاده از برآوردی را دیکته می‌کند که کمتر خوشبینانه است» (هیأت استانداردهای حسابداری مالی، ۱۹۸۰). واتز و زیمرمن (۱۹۸۶) در تعریف محافظه‌کاری چنین نوشته‌اند: «محافظه‌کاری یعنی این که حسابدار باید از بین ارزش‌های ممکن، برای دارایی‌ها کمترین ارزش و برای بدهی‌ها بیشترین ارزش را گزارش نماید. درآمدها باید دیرتر شناسایی شوند نه زودتر و هزینه‌ها باید زودتر شناسایی شوند نه دیرتر». [۲۳] در این بین محافظه‌کاری حسابداری میثاقی است که با اندازه‌گیری حیح و محافظه کارانه نتایج حاصل از فعالیت بنگاه‌های اقتصادی منجر به کاهش سود اندازه‌گیری شده و سود نقدی توزیع شده می‌گردد. [۳]

از دیدگاه تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی، محافظه‌کاری به عنوان کوششی برای انتخاب روشی از روش‌های پذیرفته شده‌ی حسابداری است که به یکی از نتایج زیر منتج می‌شود:

- شناخت کندتر درآمد فروش،
- شناخت سریع‌تر هزینه،
- ارزشیابی کمتر دارایی‌ها، و یا
- ارزشیابی بیشتر بدهی‌ها [۶]

در کشور ما، کمیته‌ی فنی سازمان حسابرسی در مفاهیم نظری گزارشگری مالی، محافظه‌کاری را به عنوان یکی از مولفه‌های خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن در نظر گرفته، اما واژه‌ی محافظه‌کاری را به کار نبرده است، بلکه از واژه‌ی احتیاط به جای آن استفاده نموده است. در مفاهیم نظری گزارشگری مالی پیوست استانداردهای حسابداری ایران درباره‌ی احتیاط چنین آمده است: «تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی در عین حال باید با ابهاماتی که به گونه‌ای اجتناب‌ناپذیر بر بسیاری از رویدادها و شرایط سایه افکننده است برخورد کنند. نمونه‌ی این ابهامات عبارت است از قابلیت وصول مطالبات، عمر مفید احتمالی دارایی‌های ثابت مشهود و تعداد و میزان ادعاهای احتمالی مربوط به ضمانت کالای فروش رفته. چنین مواردی با رعایت احتیاط در تهیه‌ی صورت‌های مالی و همراه با افشای ماهیت و میزان آن‌ها شناسایی می‌شود. احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام^۱ مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها کمتر از واقع ارائه نشود (کمیته فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۸۱).

تعریف بالا نشان می‌دهد که محافظه‌کاری محصول ابهام است و هرگاه حسابداران با ابهام روبرو شوند محافظه‌کاری را به کار می‌برند. هیأت استانداردهای حسابداری مالی^۲ در بیانیه‌ی مفاهیم حسابداری شماره‌ی دو درباره‌ی محافظه‌کاری و تعریف آن بحث کرده و محافظه‌کاری را این گونه تعریف کرده است: «واکنشی محتاطانه به ابهام در تلاش برای اطمینان از این که ابهام و ریسک‌های ذاتی^۳ شرایط تجاری به گونه‌ای مناسب مد نظر قرار گرفته‌اند». این تعریف، ابهام و ریسک را عواملی مهم در تشریح محافظه‌کاری می‌داند. در این بیانیه آمده است که اگر ابهام وجود نداشته باشد، نیازی به

۱ - Uncertainty

۲ - FASB

۳ - Inherent

محافظه کاری نیست؛ و هر چه ابهام و ریسک بیشتری وجود داشته باشد، نیاز بیشتری به محافظه کاری وجود دارد (هیأت استانداردهای حسابداری مالی، ۱۹۸۰).

اثرات محافظه کاری را می توان به دو مورد نسبت داد: نخست، استانداردهای گزارشگری مالی که گزارشگری محافظه کارانه را الزامی می سازند؛ و دیگری، رویه های حسابداری انتخاب شده توسط مدیریت برای تهیه صورت های مالی. غالباً جنبه دوم به عنوان تصویر محافظه کاری در ادبیات مربوط ارائه شده است. برای مثال، گزارشگری مالی محافظه کارانه توسط یک شرکت می تواند دلالت بر وجود ابهام و ریسک بیشتر و در نتیجه محافظه کاری بیشتر داشته باشد که در استانداردهای مربوط الزامی شده است؛ یا دلالت بر این داشته باشد که شرکت رویه های حسابداری محافظه کارانه را برای گزارشگری مالی انتخاب نموده است. در عالم واقع، ممکن است هر دو این ها مهم باشد و اهمیت نسبی آن ها نیز باهم متفاوت باشد. از این رو شرکت هایی که هدف آن ها ارائه گزارش های مالی محافظه کارانه است، ممکن است در صورتی که سطح عدم اطمینان و ابهام پایین باشد، سطح با اهمیتی از محافظه کاری را نشان ندهند. برعکس، در مورد شرکت های دارای سیاست های گزارشگری مالی متهورانه^۱، ممکن است در صورتی که سطح ابهام بالا باشد، سطح بالایی از محافظه کاری را نشان دهند (پرایس، ۲۰۰۵). محافظه کاری، هدف گزارشگری مالی کنونی نیست. با این حال، هنوز هم به عنوان یکی از ویژگی های گزارشگری مالی باقی مانده است. هیأت استانداردهای حسابداری مالی ادیکا، در بیانیه مفاهیم حسابداری شماره ۲ دو تا محدودی از اهمیت محافظه کاری کاسته است؛ زیرا در سلسله مراتب ویژگی ها ذکر شده از آن به عمل نیآورده است [۶]

در این پژوهش، محافظه کاری به صورت گرایش حسابداری به الزام درجه ای تایید پذیری بالاتری برای شناسایی اخبار خوب نسبت به شناسایی اخبار بد در صورت های مالی تفسیر می شود. بر اساس این تفسیر، سودها اخبار بد را خیلی سریع تر از اخبار خوب در خود نشان می دهند [۱۴]. با توجه به مطالب یاد شده محافظه کاری به صورت زیر تعریف می شود: محافظه کاری عبارتست از تایید پذیری متفاوت لازم برای شناسایی درآمدها و هزینه ها، که منجر به کم نمایی سود و دارایی ها میشود. این تعریف بیان گر محافظه کاری^۲ است. در تحقیقات اخیر، محافظه کاری را به دو نوع تقسیم کرده اند: نوع نخست، محافظه کاری پیش رویدادی^۳ است که محافظه کاری مستقل از اخبار^۴ و محافظه کاری نامشروط^۵ نیز خوانده شده است. محافظه کاری پیش رویدادی از به کارگیری آن دسته از استانداردهای حسابداری ناشی می شود که سود را به گونه ای مستقل از اخبار اقتصادی جاری، می کاهند. برای مثال، شناسایی بلا درنگ مخارج تبلیغات و تحقیق و توسعه به عنوان هزینه، حتی در صورتی که جریان های نقدی آتی مورد انتظار آن ها مثبت باشد، از این نوع است. نوع دیگر محافظه کاری، محافظه کاری پس رویدادی^۶ است که محافظه کاری وابسته به اخبار^۷، محافظه کاری و عدم تقارن زمانی سود^۸ نیز خوانده شده است. محافظه کاری پس رویدادی به مفهوم شناسایی به موقع تر اخبار بد نسبت به اخبار خوب در

۱ - Aggressive Financial Reporting

۲ - Conditional Conservatism

۳ - Ex Ante Conservatism

۴ - News - Independent Conservatism

۵ - Unconditional Conservatism

۶ - Ex Post Conservatism

۷ - News - Dependent Conservatism

۸ - Asymmetric Income Timeliness

سود است. برای مثال قاعده‌ی اقل بهای تمام شده یا ارزش بازار، حذف سرقفلی در پی انجام آزمون کاهش ارزش و شناسایی نامتقارن زیان‌های احتمالی در مقابل سودهای احتمالی، از این نوع هستند. به طور کلی، اصول حسابداری شناسایی کاهش یا اخبار بد درباره‌ی موجودی کالا، سرقفلی و زیان‌های احتمالی را ایجاد می‌کنند؛ اما شناسایی افزایش ناشی از شناسایی اخبار خوب را منع می‌کنند [۱۹]. محافظه‌کاری برای اولین بار توسط باسو (۱۹۹۷) به عنوان جنبه‌ای مهم از حسابداری مطرح گردید [۱۴].

انگیزه‌ی اصلی برای محافظه‌کاری، سختی ارزیابی دارایی‌ها و بدهی‌ها است. انگیزه‌ی اصلی برای محافظه‌کاری، خنثی کردن انگیزه‌های مدیران برای گزارشگری اطلاعات حسابداری دارای جانبداری رو به بالا در موقعی که رویدادهای نامناسب اتفاق افتاده، می‌باشد. انگیزه‌های مشابهی نیز برای این دو نوع محافظه‌کاری وجود دارد، برای مثال، تابع نامتقارن زیان^۱ سرمایه‌گذاران موجب می‌شود اثر منفی که آن‌ها از سود کسب می‌کنند کمتر از آسیب‌هایی باشد که از زیانی با اهمیت مشابه می‌بینند. این دو، مفاهیم مشابهی نیز دارند که مهم‌تر از همه، فزونی ارزش بازار خالص دارایی‌ها به ارزش دفتری آن‌ها است [۱۵]. بیور و رایان اظهار کرده‌اند که محافظه‌کاری پیش‌رویدادی در دوره‌های قبلی، پیش‌انجام محافظه‌کاری پس‌رویدادی دوره‌های بعدی است. یعنی، اگر شرکتی در هزینه کردن مخارجی در یک دوره محافظه‌کاری پیش‌رویدادی داشته باشد، در ترازنامه‌اش چیزی به حساب دارایی منظور نشده تا در آینده، در پاسخ به اخبار بد کاهش دهد. به بیان ساده، اگر محافظه‌کاری پیش‌رویدادی منجر به عدم شناسایی یک دارایی در دوره‌های گذشته شده باشد، اخبار بد ناشی از کاهش ارزش این دارایی نمی‌تواند در سود دوره‌ی جاری شناسایی شود. در مقابل، فرض کنید شرکتی دارای محافظه‌کاری پیش‌رویدادی نیست و مخارجی را در یک دوره به عنوان دارایی ثبت نماید؛ پس اگر در یکی از دوره‌های آتی اخبار بد درباره‌ی منافع این دارایی ایجاد شود، انتظار بر این است که در آن دوره، بر مبنای حسابداری کاهش ارزش دارایی، محافظه‌کاری پس‌رویدادی مشاهده شود [۱۹].

۲-۲. دلایل محافظه‌کاری

هندریکسن و ون‌بردا (۱۹۹۲)، در کتاب تئوری حسابداری سه دلیل برای محافظه‌کاری ارائه کرده‌اند. اولین دلیل این است که گرایش حسابداران به بدبینی^۲ برای جبران خوش‌بینی^۳ بیش از حد مدیران و مالکان ضروری است. معمولاً مالکان واحدهای تجاری^۴ نسبت به تجارتشان خوش‌بین هستند. این خوش‌بینی هم در انتخاب اقلام و هم در تاکید بر اقلام، در گزارش‌های حسابداری نشان داده می‌شود. در اثر فشار بستانکاران و سایر استفاده‌کنندگان از گزارش‌های مالی، حسابداران سده‌ی نوزدهم به طور مداوم برای خودداری از انعکاس این خوش‌بینی در گزارش‌هایشان تحت فشار بوده‌اند. از این رو بسیاری از اصول سنتی حسابداری مبتنی بر محافظه‌کاری بوده و بسیاری از این مفاهیم در حسابداری امروز هم رسوخ کرده‌اند.

دلیل دوم برای محافظه‌کاری این است که بیش‌نمایی^۵ سود و ارزشیابی‌ها، نسبت به کم‌نمایی آن‌ها، برای تجارت و مالکان آن خطرناک‌تر است. بدین معنی که پیامد زیان یا ورشکستگی بسیار جدی‌تر از پیامد سود است. بنابراین، چنین

۱ - Asymmetric Loss Function

۲ - Pessimism

۳ - Over Optimism

۴ - Entrepreneurs

۵ - Overstatement

استدلال می‌شود که وقتی پیامد متفاوت است، دلیلی وجود ندارد که قواعد اندازه‌گیری و شناسایی زیان‌ها و سودها مشابه باشد. پیش فرضِ مبنای این استدلال این است که حسابدار برای ارزیابی ریسک، نسبت به سرمایه‌گذار یا اعتبار دهنده، موقعیت بهتری دارد. با این حال، ارزیابی ریسک و پذیرش یا گریز از آن قضاوتی ذهنی است که نمی‌تواند توسط حسابدار انجام شود. به جای به کار بردن محافظه‌کاری، باید هدف گزارش‌های مالی فراهم نمودن اطلاعات مناسبی باشد که به استفاده‌کنندگان اجازه دهد خودشان ریسک را ارزیابی نمایند.

دلیل سوم برای محافظه‌کاری مبتنی بر این فرض است که حسابدار نسبت به سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان به اطلاعات بیشتری دسترسی دارد و حسابدار در هنگام حسابرسی با دو نوع ریسک روبرو می‌شود: از یک سو، این ریسک وجود دارد که ممکن است آنچه گزارش شده، بعداً نادرست از آب درآید. از سوی دیگر، این ریسک وجود دارد که ممکن است آنچه گزارش نشده، بعداً درست از آب درآید. محافظه‌کاری بدین مفهوم است که تاوان افشا بیش از عدم افشا است. ایراد این شیوه این است که شواهدی اساسی مبنی بر اینکه پیامد کدام یک از ریسک‌ها بیشتر از دیگری است وجود ندارد تا بتوان این جانبداری در گزارش‌های حسابداری را توجیه کرد. حسابدار باید تا آنجا که ممکن است برای ایجاد تعادل میان این دو ریسک تلاش کند و در هر جا که ممکن است اطلاعاتی را برای ارزیابی مناسب ریسک فراهم نماید.

از دیدگاه این دو اندیشمند، محافظه‌کاری، در بهترین حالت روشی ضعیف برای برخورد با ابهام در ارزشیابی دارایی‌ها و اندازه‌گیری سود است؛ و در بدترین حالت، منجر به داده‌های حسابداری کاملاً دستکاری شده می‌شود. خطر اصلی این است که چون محافظه‌کاری روشی خام است، اثرات آن ناپایدار است؛ بنابراین داده‌هایی که به صورت محافظه‌کارانه گزارش می‌شود، حتی توسط آگاه‌ترین خوانندگان هم نمی‌تواند به درستی تفسیر شود. محافظه‌کاری با هدف افشای همه‌ی اطلاعات مربوط و همچنین ثبات رویه در تضاد است. همچنین، ممکن است منجر به از بین رفتن قابلیت مقایسه شود؛ چرا؟ چون استانداردهای یکنواختی برای کاربرد آن وجود ندارد. بدین ترتیب هندریکسن و ون‌بردا بر این باورند که محافظه‌کاری در تئوری حسابداری جایگاهی ندارد. کم‌نمایی آگاهانه می‌تواند منجر به تصمیم‌گیری‌های ضعیف شود، همان‌گونه که بیش‌نمایی منجر به چنین امری می‌شود.

۲-۳. پیشینه تحقیق

بنی مهد (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان "تبیین و ارائه الگو برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری در حسابداری" انجام داد. هدف این پژوهش این بود که اولاً مولفه‌های موثر بر حسابداری در محیط ایران را شناسایی و ثانیاً در صورت تحقق هدف اول، الگویی قابل سنجش برای معیار محافظه‌کاری حسابداری ارائه شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که محافظه‌کاری حسابداری در شرکت‌های مورد تحقیق کاهش یافته است. این کاهش به واسطه کاهش در بازده تعهدی و نقدی دارایی‌ها در شرکت‌های مورد تحقیق است. شواهد مزبور نشان می‌دهد که کاهش بازده نقدی و تعهدی دارایی‌ها احتمالاً از عدم کاربرد تئوری کارگذاری در ایران و فقدان وظیفه پاسخگویی مدیران می‌باشد. [۴]

امیریگی (۱۳۸۶) به بررسی رابطه‌ی عدم تقارن زمانی سود (به عنوان معیار محافظه‌کاری) و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام پرداخت. در تحقیق وی برخلاف یافته‌های رویچوداری و واتز (۲۰۰۶) مشاهده شد

که بین عدم تقارن زمانی سود و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام رابطه‌ی منفی وجود دارد و افزایش دوره‌های برآورد نیز باعث مثبت شدن رابطه‌ی بین این دو معیار نمی‌شود. نتایج این تحقیق همسویی این دو متغیر را تأیید نکرد. البته این نتایج نمی‌تواند اعتبار معیار عدم تقارن زمانی سود را به طور کلی زیر سوال ببرد و باید توجه داشت که تعاریف جدید محافظه‌کاری و مبانی نظری واتز (۲۰۰۳) عمدتاً بر پایه همان مبانی معیار عدم تقارن زمانی سود یعنی تأییدپذیری متفاوت در شناسایی سودها و زیان‌ها بنا نهاده شده است. [۲۲] عرب‌مازار یزدی (۱۳۷۴) پژوهشی در مورد "محتوای افزاینده اطلاعاتی جریانهای نقدی و تعهدی" انجام داد. نتایج بدست تحقیق نشان می‌دهد که جریانهای نقدی دارای محتوای افزاینده اطلاعاتی نسبت به جریانهای تعهدی نیست. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که این یافته‌ها به نوعی تأیید کننده مواضع همیشگی هیات استانداردهای حسابداری مالی در مورد اهمیت و اولویت سود در اطلاع‌رسانی به افراد ذینفع است. اما با اتکا به چنین شواهدی نمی‌توان، منکر وجود محتوای اطلاعات جریانهای نقدی و مشخصاً وجه نقد حاصل از عملیات شد. [۶]

باسو (۱۹۹۷) در تحقیق خود تحت عنوان "اندازه‌گیری محافظه‌کاری" چنین فرض نمود که بازده سهام هر سال شامل اخبار خوب و بد درباره‌ی جریانهای نقدی مورد انتظار آتی شرکت است و همچنین محافظه‌کاری موجب می‌شود که اخبار بد به موقع‌تر از اخبار خوب در صورت سود و زیان شناسایی شود. این امر بیانگر این فرض است که ضریب زاویه‌ی رگرسیون بین سود و بازده، برای شرکت‌های دارای بازده منفی (دارای اخبار بد) نسبت به شرکت‌های دارای بازده مثبت (دارای اخبار خوب) بزرگتر است. در تأیید این فرضیه، نتایج تحقیق وی با وجود محافظه‌کاری در سود سازگار است. [۱۴]

گیولی و هین (۲۰۰۰) بیان نمودند که محافظه‌کاری موجب کاهش سودهای انباشته‌ی گزارش شده در طول زمان می‌شود. آن‌ها بر اساس بررسی سری زمانی و مقطعی برای سال‌های ۱۹۹۸-۱۹۶۵ دریافتند که ارقام تعهدی منفی به غیر از استهلاک (مانند ذخایر)، معادل ۱۶ درصد سود انباشته‌ی هر دوره است. آن‌ها نشان دادند که علامت و میزان ارقام تعهدی انباشته در طی زمان معیارهایی از محافظه‌کاری هستند. برای شرکت‌های دارای ثبات و بی‌رشد که حسابداری بی‌طرفانه دارند، سودشان به وجه نقد و ارقام تعهدی آن‌ها به صفر نزدیک می‌شوند. ثبات بارز^۱ ارقام تعهدی منفی در بین شرکت‌ها طی یک دوره‌ی طولانی، با ثابت در نظر گرفتن سایر چیزها، دلیلی بر محافظه‌کاری است. [۱۶]

احمد و همکاران (۲۰۰۱) در تحقیق خود فرض نمودند که محافظه‌کاری برای کاهش تضاد منافع ناشی از سیاست تقسیم سود میان سهامداران و دارندگان اوراق قرضه سازوکاری کارا است. آن‌ها پیش‌بینی کردند هرچه این تضاد جدی‌تر باشد، شرکت‌ها رویه‌های حسابداری محافظه‌کارانه‌تری را انتخاب خواهند نمود و هرچه محافظه‌کاری بیشتر باشد، هزینه‌ی استقراض^۲ کمتر خواهد بود. [۱۲] آن‌ها برای آزمون این دو پیش‌بینی از معیارهای جانبداری نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار بیور و رایان (۲۰۰۰) و معیار ارقام تعهدی انباشته‌ی گیولی و هین (۲۰۰۰) استفاده نمودند. آن‌ها دریافتند که با افزایش تضاد ناشی از پرداخت سود سهام، محافظه‌کاری افزایش می‌یابد و همچنین، هرگاه این دو معیار نشان دهنده‌ی سطوح بالاتری از محافظه‌کاری باشند، هزینه‌ی استقراض کمتر است.

۱ - Consistent predominance

۲ - Cost of Debt

پای (۲۰۰۷) به بررسی تاثیر بيش مديریت در مورد اقلام تعهدی بر محافظه کاری مشروط پرداخت. وی پس از تجزیه اقلام تعهدی به اقلام تعهدی منتظره^۱ و اقلام تعهدی غیرمنتظره^۲، دریافت که: (۱) محافظه کاری مشروط نشان داده شده در اقلام تعهدی، عمدتاً به خاطر اقلام تعهدی غیرمنتظره است، (۲) رابطه منفی بین محافظه کاری مشروط و نامشروط عمدتاً قابل انتساب به اقلام تعهدی غیرمنتظره است و (۳) شرکت های دارای اهرم بالاتر، اساساً به خاطر وجود اقلام تعهدی غیرمنتظره محافظه کاری بیشتری را نشان می دهند. [۱۹]

۳) روش شناسی

۳-۱. روش تحقیق: قیاسی - استقرایی است و برای جمع اوری داده ها از صورت های مالی تاریخی استفاده شده است و از نظر ارتباط بین متغیرهای نوعی تحقیقی همبستگی است و از نظر زمانی مقطعی است.

۳-۲. فرضیه ها

فرضیه های تحقیق بر اساس مطالعات پیشین به شرح زیر تدوین گردیده است:

فرضیه اول: اقلام تعهدی اختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنادار دارد.

فرضیه دوم: اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنادار دارد.

فرضیه سوم: اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری حسابداری را تبیین می کنند.

۳-۳. متغیرها

متغیرهای مستقل: اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری.

متغیر وابسته: محافظه کاری.

۳-۴. مدل های اندازه گیری و آزمون فرضیه ها:

در این پژوهش جهت اندازه گیری متغیرها، ابتدا اقلام تعهدی اختیاری به استفاده از مدل جونز (۱۹۹۱) محاسبه شده

است.

$$\frac{ACC}{A_{t-1}} = \alpha_{1t} \frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} + \alpha_{2t} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \epsilon_{it}$$

ACC = کل اقلام تعهدی، ΔREV = تغییرات درآمد که از تفاوت فروش سال قبل و سال جاری می باشد.

PPE = دارایی های ثابت مشهود. t = دوره زمانی (سال).

پس از محاسبه کل اقلام تعهدی و قرار دادن آن در مدل زیر اقلام تعهدی اختیاری محاسبه شده است.

$$UEA_{it} = ACC_{it} - [\alpha_{1t} + \alpha_{2t} \Delta REV_{it} + \alpha_{3t} PPE_{it}]$$

و در آن:

UEA : اقلام تعهدی اختیاری

با استفاده از دو مدل قبلی ضرایب مورد نیاز و همچنین اقلام تعهدی اختیاری محاسبه می شود.

۱ - Expected Accruals

۲ - Unexpected Accruals

۳ - Accrual

۴ - Revenue

۵ - Property, plant and equipment

۶ - Unexpected accruals

حال برای محاسبه ارقام تعهدی غیراختیاری از مدل زیر استفاده می کنیم.

$$UEA_{it} = ACC_{it} - EA_{it}$$

EA: ارقام تعهدی غیراختیاری

برای اندازه گیری محافظه کاری از مدل باسو (۱۹۹۷) استفاده شده است

$$\underline{E}_{it} = \alpha_{0,t} + \alpha_{1t}D_{it} + b_tR_{it} + c_t(R_{it} \times D_{it}) + \epsilon_{it}P_{it-1}$$

E = سود خالص، P = ارزش بازار حقوق صاحبان سهام اول دوره، R = بازده سالانه سهام، D = متغیر تعدیل کننده، چنانچه بازده سالانه سهام مثبت باشد متغیر تعدیل کننده برابر صفر است و چنانچه منفی باشد برابر یک خواهد بود.

در این مدل میزان محافظه کاری نسبت به سود نشان داده شده است. طبق تحقیق پای (۲۰۰۷) میزان محافظه کاری نسبت به سود را می توان به دو بخش محافظه کاری نسبت به ارقام تعهدی و محافظه کاری نسبت به جریان وجوه نقد عملیاتی تفکیک نمود. همچنین طبق تحقیق پای، در مدل باسو می توان به جای ارقام تعهدی، آن را تفکیک کرده و از ارقام تعهدی غیراختیاری و اختیاری جهت محاسبه محافظه کاری استفاده نمود.

در نتیجه مدل فوق با جایگزینی ارقام تعهدی اختیاری به جای سود به صورت زیر تبدیل می شود:

$$\underline{UEA}_{it} = \alpha_{0,t} + \alpha_{1t}D_{it} + b_tR_{it} + c_t(R_{it} \times D_{it}) + \epsilon_{it} P_{it-1}$$

که از این مدل برای آزمون فرضیه ها استفاده شده است.

۴-۴. جامعه آماری

جامعه آماری از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

با توجه به شرایط زیر انتخاب شده اند:

۱- شرکت هایی که حداقل از ابتدای سال ۱۳۷۸ در بورس اوراق بهادار تهران مورد پذیرش قرار گرفته باشند.

۲- شرکت های انتخاب شده از نوع شرکت های سرمایه گذاری و مالی (بانکها) نباشند.

۳- پایان سال مالی شرکتها ۲۹ اسفند باشد.

۴- شرکت های انتخاب شده در فاصله سالهای ۱۳۷۸ لغایت ۱۳۸۶، سال مالیشان تغییر نکرده باشد.

۵- شرکت های انتخاب شده در طی دوره مورد بررسی توقف معامله نداشته باشند.

۶- شرکت هایی که داده های کامل و صحیح آن ها در دسترس باشد.

با توجه به مجموعه شرایط فوق، تعداد ۸۰ شرکت در دوره زمانی ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۶ این شرایط را دارا بوده اند. بنابراین نمونه آماری این تحقیق ۸۰ شرکت می باشد. مراحل انتخاب نمونه که به روش حذفی انجام شده است، در نمایه ۱-۳ نشان داده شده است.

۱ Earnings

۲ Price (market value of equity)

۳ Return

۳-۵. داده‌های مورد نیاز و چگونگی استخراج آن‌ها

داده‌های مورد نیاز جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

- (۱) کل ارقام تعهدی برابر با تفاوت میان سود خالص و جریان نقدی عملیاتی و تعدیلات لازم جهت تبدیل صورت جریان وجوه نقد
- (۲) تغییرات درآمد: از تفاوت فروش سال قبل و سال جاری.
- (۳) دارایی‌های ثابت مشهود از ترازنامه شرکت‌ها.
- (۴) ارقام تعهدی اختیاری و غیراختیاری: با استفاده مدل جونز محاسبه شده است.
- (۵) سود خالص: از صورت حساب سود و زیان
- (۶) ارزش بازار حقوق صاحبان سهام اول دوره: از نرم‌افزارهای دنا سهم و تدبیر پرداز و از سایت بورس.
- (۷) بازده سالانه سهام: منظور از بازده سالانه سهام تغییرات قیمت اول و آخر دوره سهام بعلاوه سایر عواید ناشی از خرید سهم مانند سود نقدی و مزایای حاصل از حق تقدم و سهام جایزه، تقسیم بر قیمت اول دوره می‌باشد.

۴- فرآیند آزمون فرضیه‌ها

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق، نیاز به محاسبه ارقام تعهدی غیراختیاری و اختیاری می‌باشد؛ لذا برای رسیدن به این موضوع باید معادله رگرسیون زیر برآش شود:

$$\frac{ACC_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_0 \frac{1}{A_{it-1}} + \alpha_1 \frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} + \alpha_2 \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \varepsilon_{it}$$

نهایتاً مدل زیر ایجاد می‌گردد:

$$\frac{ACC_{it}}{A_{it-1}} = 3598 \frac{1}{A_{it-1}} + 0.078 \frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} + 0.184 \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \varepsilon_{it}$$

ارقام تعهدی اختیاری بر اساس فرمول زیر قابل محاسبه است:

$$UEA_{it} = ACC_{it} - (\alpha_0 + \alpha_1 \Delta REV_{it} + \alpha_2 PPE_{it})$$

یا به عبارتی داریم:

$$UEA_{it} = ACC_{it} - (3598 + 0.078 \Delta REV_{it} + 0.184 PPE_{it})$$

که بر اساس مدل فوق مقادیر ارقام تعهدی اختیاری مربوط به هر سال شرکت محاسبه می‌شوند و بر اساس آن نیز ارقام تعهدی غیراختیاری نیز استخراج شده است.

۴) آزمون فرضیه‌ها

۴-۱: آزمون فرضیه اول

فرضیه اول: ارقام تعهدی اختیاری با محافظه‌کاری معناداری رابطه دارد.

برای آزمون فرضیه مدل رگرسیونی زیر برآورده شده است.

$$UEA/P = \theta_0 + \theta_1 DR + \theta_2 RET + \theta_3 RET \times DR + \varepsilon$$

$$\begin{cases} H_0: \theta_3 = 0 \\ H_1: \theta_3 \neq 0 \end{cases}$$

برای برآورد مدل فوق می توان از داده های مربوط به هر سال یا از متوسط مقادیر مربوط به سال های مختلف برای هر شرکت استفاده نمود.

۱-۴-۱. بررسی مدل برای سال شرکت

برای برازش این خط رگرسیون با توجه به وجود مقادیر پرت در بین داده ها ابتدا داده های خارج از سه برابر انحراف معیار را در رگرسیون حذف می نمایم و سپس معادلات رگرسیون را بر اساس مابقی اطلاعات موجود برآورد می کنیم.

نمایه شماره ۱: جدول رگرسیون برای سال شرکت

آماره های رگرسیون

۰,۱۸۱	ضریب همبستگی
۰,۰۳۳	ضریب تعیین
۰,۰۲۸	ضریب تعیین تعدیل شده
۶۶۸	تعداد مشاهدات

نمایه شماره ۲: آزمون معنی داری رگرسیون

P_value	F_value	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	
۰,۰۰۰	۷,۵۱۰	۰,۲۷۳	۰,۸۱۸	۳	مدل
		۰,۰۳۶	۲۴,۱۱۱	۶۶۴	خطا
			۲۴,۹۲۹	۶۶۷	کل

نمایه شماره ۳: برآورد پارامترها

P_value	T_value	انحراف استاندارد	برآورد	
۰,۸۸۸	-۰,۱۴۱	۰,۰۱۲	-۰,۰۰۲	Intercept
۰,۳۱۹	۰,۹۹۸	۰,۰۱۲	۰,۰۱۲	DR
۰,۶۸۰	-۰,۴۱۲	۰,۰۳۰	-۰,۰۱۳	RET
۰,۰۱۰	۲,۵۹۲	۰,۰۳۰	۰,۰۷۹	DR*RET

بر اساس جدول آزمون معنی داری رگرسیون مدل از نظر آماری معنی دار می باشد اما مقادیر احتمال در جدول برآورد پارامترها و همچنین تفاوت بین ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده نشان دهنده وجود متغیرهای اضافی در مدل فوق می باشند که برای شناسایی متغیرهای اضافه از روش پسرو استفاده شده است. بعد از اجرای رگرسیون پسرو تنها متغیر مستقل بازده در مدل باقی می ماند.

نمایه شماره ۴: جدول رگرسیون برای سال شرکت

آماره‌های رگرسیون

۰,۱۷۶	ضریب همبستگی
۰,۰۳۱	ضریب تعیین
۰,۰۳۰	ضریب تعیین تعدیل شده
۶۶۸	تعداد مشاهدات

نمایه شماره ۵: آزمون معنی داری رگرسیون

P_value	F_value	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	
۰,۰۰۰	۲۱,۳۳۱	۰,۷۷۴	۰,۷۷۴	۱	مدل
		۰,۰۳۶	۲۴,۱۵۵	۶۶۶	خطا
			۲۴,۹۲۹	۶۶۷	کل

نمایه شماره ۶: برآورد پارامترها

P_value	T_value	انحراف استاندارد	برآورد	
۰,۹۹۹	-۰,۰۰۱	۰,۰۱۰	۰,۰۰۰	Intercept
۰,۰۰۰	۴,۶۱۹	۰,۰۱۶	۰,۰۷۴	DR*RET

بر اساس جدول مدل حاصل به صورت زیر خواهد بود:

$$UEA = 0.074DR \times RET$$

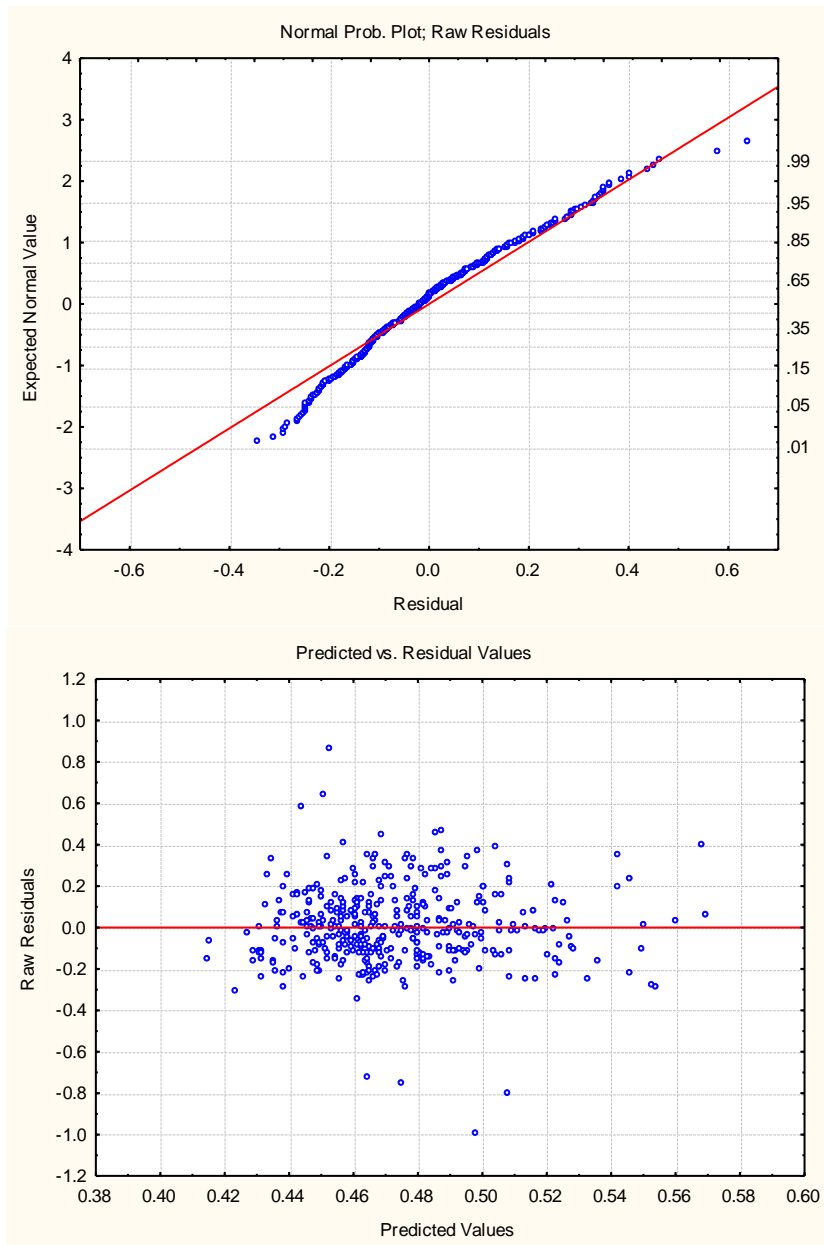
و یا به عبارتی داریم

$$UEA = \begin{cases} 0.000 & \text{در صورت مثبت بودن مقادیر بازده} \\ 0.074RET & \text{در صورت منفی بودن مقادیر بازده} \end{cases}$$

نهایتاً بر اساس مدل فوق و مقایسه مقدار احتمال با p-value ۰/۰۰۰ می توان پذیرفت که فرض صفر یا این فرض که "اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه ندارد" در سطح ۵ درصد تأیید نمی شود و با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت: اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

۴-۱-۲: بررسی مناسبت مدل

نمودارهای زیر نرمال بودن نسبی داده ها را تایید می کنند و ثابت بودن واریانس ثابت می شود و آماره دورین-واتسن (D-V=۱,۷۳۵) نیز عدم همبستگی باقیمانده را بیان می کند.

۴-۱-۳: بررسی مدل برای میانگین سال های شرکت:

برای برازش این خط رگرسیون با توجه به وجود مقادیر پرت در بین داده‌ها مقادیر پرت را از رگرسیون حذف می‌نماییم و سپس معادلات رگرسیون را برآورد می‌کنیم.

نمایه شماره ۷: جدول رگرسیون برای میانگین شرکت

آماره های رگرسیون	
۰,۳۸۶	ضریب همبستگی
۰,۱۴۹	ضریب تعیین
۰,۱۱۴	ضریب تعیین تعدیل شده
۷۶	تعداد مشاهدات

نمایه شماره ۸: آزمون معنی داری رگرسیون

P_value	F_value	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	
۰,۰۰۸	۴,۲۰۶	۰,۰۷۱	۰,۲۱۳	۳	مدل
		۰,۰۱۷	۱,۲۱۴	۷۲	خطا
			۱,۴۲۷	۷۵	کل

نمایه شماره ۹: برآورد پارامترها

P_value	T_value	انحراف استاندارد	برآورد	
۰,۱۲۵	۱,۵۵۲	۰,۰۴۴	۰,۰۶۹	Intercept
۰,۳۰۳	-۱,۰۳۸	۰,۰۴۴	-۰,۰۴۶	DR
۰,۰۱۲	۲,۵۶۴	۰,۴۵۷	۱,۱۷۳	RET
۰,۰۲۰	-۲,۳۷۷	۰,۴۵۷	-۱,۰۸۷	DR*RET

بر اساس جدول آزمون معنی داری رگرسیون مدل از نظر آماری معنی دار می باشد اما مقادیر احتمال در جدول برآورد پارامترها و همچنین تفاوت بین ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده نشان دهنده وجود متغیرهای اضافی در مدل فوق می باشند که برای شناسایی متغیرهای اضافه از روش پسرو استفاده شده است. نتایج رگرسیون بعد از حذف متغیر مجازی به صورت زیر خواهد بود.

نمایه شماره ۱۰: آماره های رگرسیون

ضرایب	آماره های رگرسیون
۰,۳۶۹	ضریب همبستگی
۰,۱۳۶	ضریب تعیین
۰,۱۱۳	ضریب تعیین تعدیل شده
۷۶	تعداد مشاهدات

نمایه شماره ۱۱: آزمون معنی داری رگرسیون

P_value	F_value	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	
۰,۰۰۵	۵,۷۶۵	۰,۰۹۷	۰,۱۹۵	۲	مدل
		۰,۰۱۷	۱,۲۳۲	۷۳	خطا
			۱,۴۲۷	۷۵	کل

نمایه شماره ۱۲: برآورد پارامترها

P_value	T_value	انحراف استاندارد	برآورد	
۰,۲۱۸	۱,۲۴۳	۰,۰۲۴	۰,۰۳۰	Intercept
۰,۰۰۶	۲,۸۵۹	۰,۲۷۸	۰,۷۹۶	RET
۰,۰۱۷	-۲,۴۵۴	۰,۲۹۵	-۰,۷۲۴	DR*RET

بر اساس جدول مدل حاصل به صورت زیر خواهد بود:

$$UEA = 0.796RET - 0.724DR \times RET$$

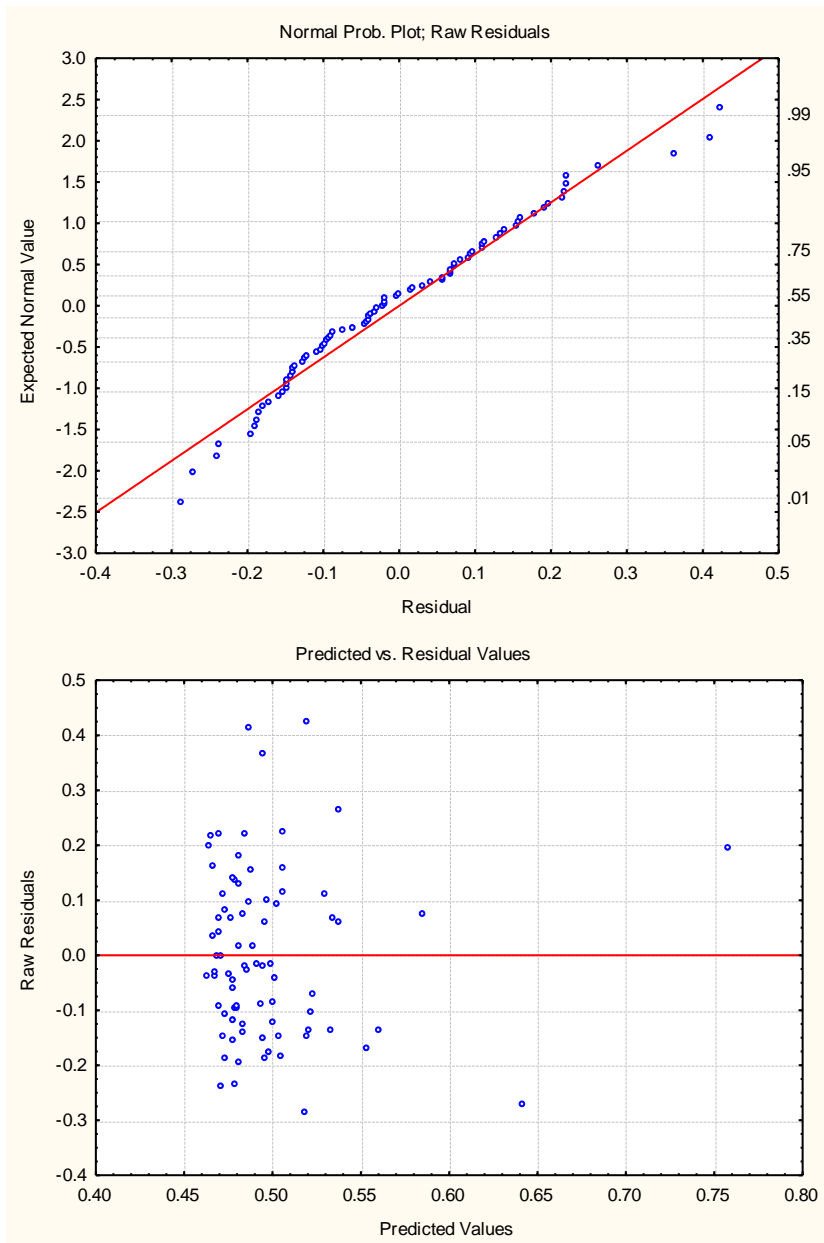
یا به عبارتی داریم:

$$UEA = \begin{cases} 0.796RET & \text{در صورت مثبت بودن مقادیر بازده} \\ 0.072RET & \text{در صورت منفی بودن مقادیر بازده} \end{cases}$$

نهایتاً بر اساس مدل فوق و مقایسه مقدار احتمال با سطح معناداری می توان پذیرفت که فرضیه صفر یا این فرضیه که "اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه ندارد" در سطح ۵ درصد رد می شود و با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت: اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

۴-۱-۴: بررسی مناسبت مدل:

نمودارهای زیر نرمال بودن نسبی داده ها را تایید می کنند و ثابت بودن واریانس ثابت می شود و آماره دوربین-واتسن (D-V=۱,۸۴۹) نیز عدم همبستگی باقیمانده را بیان می کند.

۴-۱-۵. نتیجه گیری فرضیه اول:

با توجه به معادلات رگرسیون برازش داده شده می توان پذیرفت که:
بر اساس مقادیر مربوط به سال شرکت معادله رگرسیون زیر را داریم:

$$UEA = 0.074DR \times RET$$

که بر اساس آن با اطمینان ۹۵ درصد می توان پذیرفت:
اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

و نیز بر اساس مقادیر مربوط به میانگین ۹ سال معادله رگرسیون زیر را داریم:

$$UEA = 0.796RET - 0.724DR \times RET$$

که بر اساس آن با اطمینان ۹۵ درصد می توان پذیرفت:

اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

لذا بر این اساس (با توجه به یکسان بودن نتایج سال شرکت و میانگین ۹ سال) می توان با اطمینان ۹۵ درصد پذیرفت: اقدام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

۴-۲: آزمون فرضیه دوم:

اقدام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری رابطه دارد

برای آزمون فرضیه باید مدل رگرسیونی زیر برآورد گردد

$$EA/P = \theta_0 + \theta_1 DR + \theta_2 RET + \theta_3 RET \times DR + \varepsilon$$

RET: بازده سالانه سهام شرکت است.

DR: متغیر مجازی است و برای شرکت هایی که بازده منفی دارند برابر با یک و در غیر این صورت، صفر در نظر گرفته می شود.

نمایه شماره ۱۲: جدول رگرسیون برای میانگین شرکت

آماره های رگرسیون	
۰,۲۹۶	ضریب همبستگی
۰,۰۸۸	ضریب تعیین
۰,۰۵۱	ضریب تعیین تعدیل شده
۷۸	تعداد مشاهدات

نمایه شماره ۱۳: آزمون معنی داری رگرسیون

P_value	F_value	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	
۰,۰۷۷	۲,۳۷۰	۰,۰۴۱	۰,۱۲۳	۳	مدل
		۰,۰۱۷	۱,۲۷۹	۷۴	خطا
			۱,۴۰۲	۷۷	کل

بر اساس جدول آزمون معنی داری رگرسیون مدل از نظر آماری در سطح ۵ درصد معنی دار نمی باشد بر اساس مدل فوق و مقایسه مقدار احتمال با سطح معناداری می توان پذیرفت که فرضیه صفر یا این فرضیه که " اقدام تعهدی غیر-اختیاری با محافظه کاری رابطه ندارد" در سطح ۵ درصد رد نمی شود و بر اساس اطلاعات موجود نمی توان پذیرفت که اقدام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

۴-۲-۱. نتیجه گیری فرضیه دوم:

با توجه به معادلات رگرسیون برازش داده شده می توان پذیرفت که:

بر اساس مقادیر مربوط به سال شرکت معادله رگرسیون زیر را داریم:

$$EA = 0.126 + 0.022DR$$

و نیز بر اساس مقادیر مربوط به میانگین ۹ سال نمی توان پذیرفت که اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

و نهایتاً بر اساس دو مدل نمی توان پذیرفت که اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

۴-۳) آزمون فرضیه سوم:

اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری را تبیین می کنند.

برای بررسی این موضوع فرضیه آماری زیر را می توان مطرح نمود.

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \text{اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری را تبیین می کنند.} \\ H_1: \text{اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری را تبیین نمی کنند.} \end{array} \right.$$

و یا به عبارتی داریم:

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: R_1^2 = R_2^2 \\ H_1: R_1^2 \neq R_2^2 \end{array} \right.$$

همانطور که دیده شد بر اساس آزمون فرضیه اول با اطمینان ۹۵ درصد توانستیم بپذیریم که اقلام تعهدی اختیاری با محافظه کاری رابطه دارد.

اما بر اساس آزمون فرضیه دوم با اطمینان ۹۵ درصد رابطه اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری پذیرفته نشد.

لذا با توجه به دو فرضیه، فرضیه صفر یا این فرضیه که " اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه-

کاری را تبیین می کنند." رد می شود و می توان با اطمینان ۹۵ درصد پذیرفت:

اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری را تبیین نمی کنند و اقلام تعهدی اختیاری بیش از اقلام تعهدی غیراختیاری محافظه کاری را تبیین می کنند.

نتایج حاصل از این فصل در جدول ذیل خلاصه گردیده است:

۵) یافته‌ها و تجزیه تحلیل آن

به منظور انجام آزمون‌های آماری لازم جهت بررسی رابطه محافظه کاری با اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری،

تعداد ۸۰ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به عنوان نمونه‌های آماری انتخاب و داده-

های مورد نیاز برای یک دوره ۹ ساله (۱۳۷۸-۱۳۸۶) محاسبه و استخراج گردید. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های

تحقیق به طور خلاصه به شرح ذیل می‌باشد:

نتایج آزمون	فرضیه
تایید شد	فرضیه اول: اقلام تعهدی اختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنی دار دارد.
رد شد	فرضیه دوم: اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنی دار دارد.
رد شد	فرضیه سوم: اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیراختیاری به یک اندازه محافظه کاری حسابداری را تبیین می کنند.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها می‌توان بیان نمود که اقلام تعهدی با محافظه کاری رابطه دارد؛ ولیکن این رابطه مربوط به آن بخش از اقلام تعهدی است که در اختیار مدیریت می‌باشد و یا به عبارت دیگر اقلام تعهدی اختیاری با محافظه کاری حسابداری رابطه معنی دار دارد. قابل ذکر آن که در تحقیق پای (۲۰۰۷) اقلام تعهدی غیراختیاری نیز با محافظه کاری حسابداری رابطه دارد؛ ولیکن اساساً اقلام تعهدی اختیاری بیش از اقلام تعهدی غیراختیاری، محافظه کاری را تبیین می‌نماید.

۶. پیشنهادهای کاربردی مبتنی بر یافته‌های تحقیق

- ۱- مطابق با یافته‌های تحقیق، رابطه بین اقلام تعهدی اختیاری و محافظه کاری مستقیم و معنادار می‌باشد و از آنجا که اعمال محافظه کاری بیش از حد در صورت‌های مالی ممکن است موجب ایجاد ارقام سود بالا در سالهای آتی شود در اجرای اصل محافظه کاری به این موضوع باید توجه شود و به محققین و تحلیل‌گران مالی پیشنهاد می‌شود که در بررسی‌ها و تحلیل‌های خود این موضوع را در نظر بگیرند.
- ۲- با توجه به استفاده گسترده اقلام تعهدی (اختیاری و غیراختیاری) در تهیه صورت‌های مالی، و تمرکز استفاده‌کنندگان جهت تصمیم‌گیری‌های مالی بر این صورت‌ها، به تدوین‌کنندگان استانداردها پیشنهاد می‌گردد، تاثیر بینش مدیریت در مورد اقلام تعهدی، خصوصاً اقلام تعهدی اختیاری بر محافظه کاری را مورد توجه قرار دهند.

۷. پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی

- ۱- بررسی رابطه‌ی محافظه کاری حسابداری و بازده سرمایه‌گذاری شرکت
- ۲- بررسی رابطه‌ی هموارسازی سود توسط مدیران و میزان محافظه کاری
- ۳- بررسی رابطه‌ی اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیراختیاری با محافظه کاری حسابداری (جهت اندازه‌گیری محافظه کاری از مدلی به جز مدل باسو استفاده شود و نتایج حاصل با نتایج تحقیق حاضر مقایسه گردد)

فهرست منابع:

۱. آذر، عادل، مومنی، منصور، (۱۳۷۹)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، جلد دوم، انتشارات سمت

۲. اعتمادی، حسین، فرج زاده دهکردی، حسن، (۱۳۹۱)، "تاثیر مدیریت سود و ساختار سرمایه بر محافظه کاری سود"،

تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۳، ص ۱۱۲-۱۲۸

۳. اعتمادی، حسین، نوروش، ایرج، آذر، عادل، سراجی، حسن، (۱۳۸۹)، "طراحی و تبیین مدل پیش بینی محافظه کاری

حسابداری با تاکید بر ارتباط آن با میانگین موزون هزینه سرمایه د شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار

تهران"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، شماره ۵، صص ۲۶-۶

۴. بنی مهد، بهمن، (۱۳۸۵)، "تبیین و ارائه الگو برای اندازه گیری محافظه کاری حسابداری"، رساله دکتری، دانشگاه آزاد

اسلامی واحد علوم و تحقیقات

۵. سازمان حسابرسی، (۱۳۸۵)، **استانداردهای حسابداری**، نشریه ۱۶۰

۶. شباهنگ، رضا، (۱۳۸۷)، **تئوری حسابداری (جلد اول)**، انتشارات مرکز تخصصی حسابداری و حسابرسی

۷. عرب مازار یزدی، محمد، (۱۳۷۴)، "محتوای افزایش یافته اطلاعاتی جریانهای نقدی و تعهدی"، پایان نامه دکتری،

دانشگاه تهران

۸. لرستانی، جواد، امیر بیگی، حبیب، (۱۳۸۷)، "بررسی رابطه بین عدم تقارن زمانی و MTB"، **بررسی های**

حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۳، شماره ۵۲، ص ۸۹-۱۰۶

۹. محمدآبادی، مهدی، مشایخی، بیتا و میرزایی عباس آبادی، محمد مهدی، (۱۳۹۱)، "بررسی تاثیر محافظه کاری و

ویژگی های ساختاری و عملکرد شرکت بر کیفیت افشا"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، شماره ۱۳، صص

۹۶-۱۱۲

۱۰. موسوی شیری، سید محمود، دهقان عصمت آبادی، محمد جواد، کریمی ریابی، علیرضا، (۱۳۹۰)، "رابطه محافظه

کاری و نسبت قیمت بازار سهام به ارزش دفتری در بورس اوراق بهادار تهران"، **تحقیقات حسابداری و**

حسابرسی، شماره ۱۲، صص ۱۲۰-۱۰۲

۱۱. هندریکسن، ای. اس، ام. اف. ون، بردا، (۱۹۹۲)، **تئوری حسابداری**، جلد اول، ترجمه پارسائیان، علی،

انتشارات فردین

١٢. Ahmed, Anwer, (٢٠٠٧), "Evidence on the role of accounting conservatism in monitoring Managers investment decisions", Texas A&M University
١٣. Ball, R., (٢٠٠١), "Infrastructure requirements for an economically efficient system of public financial reporting and disclosure", Brookings - wharton paper on Financial services.
١٤. Basu, S., (١٩٩٧), "The Conservatism principle and The Asymmetric Timeliness of Earnings", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. ٢٤, P.P. ٣-٣٧
١٥. Beaver, W. and S. Ryan, (٢٠٠٠), "Biases and lags in book value and their effects on the ability of the book-to-market ratio to predict book return on equity", **Journal of Accounting Research**, Vol. ٣٨
١٦. Givoly, D. and C. Hayn, (٢٠٠٠), "The changing time-series properties of earnings, cash flow and accruals : Has financial reporting become more conservatism?", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. ٢٩, No. ٣, P.P. ٢٩٢
١٧. Jones, J., (١٩٩١), "Earning Management during Import Relief Investigations", **Journal of Accounting Research**, Vol. ٢٩, No. ٢, P.P. ١٩٣-٢٢٨.
١٨. LaFond, R. and R. L. Watts, (٢٠٠٧), "The information Rule of Financial Statements", on Line ssrn.com
١٩. Pae, Jinhan, (٢٠٠٧), "Unexpected Accruals and Unconditional Accounting Conservatism", on Line ssrn.com
٢٠. Watts, R. L., (٢٠٠٣), "Conservatism in Accounting, Part I: Explanations and Implications", **Accounting Horizons**, Vol. ١٧.
٢١. Watts, Kothari; Dechow, "The relation between earnings and cash flows", Available at URL: <http://www.ssrn.com>

۲۲. Watts, R. L., (۲۰۰۳), "Conservatism in Accounting, Part I: Evidence and Research Opportunities", **Accounting Horizons**, Vol. ۱۷.

۲۳. Watts, R. L. and J. L. Zimmerman, (۱۹۸۶), **Positive Accounting Theory**, Prentice-Hall Inc, Englewood Cliffs

۲۴. Wilson, G. P., (۱۹۸۷), "The incremental information content of the accrual and funds components of earnings after controlling earnings", **The Accounting Review**

Abstract

This inquiry is aimed at studying the relationship between "Unexpected Accruals " and "Accounting Conservatism " in the capital markets of Iran. The accruals in this inquiry are divided into the unexpected accruals and the expected accruals categories

and are measured using Jones model. In order to examine the relationship between accruals (expected or unexpected) and conservatism Basu model is applied.

The suppositions made in this research are as follows:

- Unexpected accruals hold a meaningful link with accounting conservatism.
- Expected accruals have a meaningful link with accounting conservatism.
- Expected and unexpected accruals represent accounting conservatism to a similar extent.
- Considering the above suppositions, expected and unexpected accruals are the independent variables and conservatism is the dependent variable.

Based on a sample composed of ۷۲۰ year-company among the corporations accepted in the stock exchange of Tehran between the years ۱۳۷۸ to ۱۳۸۶, the results suggest that the unexpected accruals have a meaningful relationship with accounting conservatism. on the other hand the analysis done in this study indicates absence of a meaningful relationship between the expected accruals and accounting conservatism.

Therefore it can be claimed that expected and unexpected accruals do not represent conservatism to a similar extent.

Keywords:

Accounting Conservatism, Unexpected Accruals, Expected Accruals